

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมการระบาดของโรคพิษสุนัขบ้า

นายพงษ์ศักดิ์ ปัตถา
วิทยากรชำนาญการ
กลุ่มงานกฎหมาย ๑ สำนักกฎหมาย

บทนำ

โรคพิษสุนัขบ้า เป็นโรคติดต่อระหว่างสัตว์และคนที่เป็นปัญหาสำคัญทางสาธารณสุข ผู้ที่ติดเชื้อหากแสดงอาการแล้วต้องเสียชีวิตทุกราย ในแต่ละปีพบผู้เสียชีวิตจากโรคนี้นี้มากกว่า ๕๕,๐๐ ราย จาก ๑๕๐ ประเทศทั่วโลก ส่วนใหญ่อยู่ในประเทศแถบทวีปแอฟริกาและเอเชีย โดยในทวีปเอเชียพบผู้เสียชีวิตมากกว่า ๓๑,๐๐๐ ราย เนื่องจากไม่สามารถควบคุมสุนัข จรดหรือการให้วัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าในสัตว์และในประชากรไม่ประสบผลสำเร็จ ในประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่นประเทศในทวีปยุโรปพบโรคพิษสุนัขบ้าในคนน้อย เนื่องจากมีการควบคุมการให้วัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าในสัตว์เลี้ยงโดยเฉพาะสุนัขและแมว ผู้ถูกสัตว์กัดพบว่าส่วนใหญ่เป็นเด็กอายุต่ำกว่า ๑๐ ปี สัตว์ที่กัดมากกว่าร้อยละ ๘๐ เป็นสุนัขมีเจ้าของ ซึ่งร้อยละ ๔๗ ไม่ทราบประวัติการฉีดวัคซีน ทั้งนี้รัฐบาลต้องใช้งบประมาณในการควบคุมโรคทั้งในคนและสัตว์ถึงกว่า ๑,๐๐๐ ล้านบาท/ปี ซึ่งยังไม่นับรวมค่าความเสียหายอื่นๆ ที่ประมาณค่ามิได้หากบุคคลเหล่านั้นเสียชีวิต องค์การอนามัยโลก (WHO) และองค์การโรคระบาดสัตว์ระหว่างประเทศ (OIE) ได้ให้ความสำคัญที่จะต้องร่วมมือกันป้องกันควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า โดยกำหนดเป้าหมายที่จะกำจัดโรคพิษสุนัขบ้าให้หมดไปทุกประเทศภายในปี พ.ศ. ๒๕๖๓ (ค.ศ. ๒๐๒๐)

ความรู้เกี่ยวกับโรคพิษสุนัขบ้า

โรคพิษสุนัขบ้า (Rabies) เป็นโรคติดต่อจากสัตว์มาสู่คนที่มีความรุนแรงมาก ผู้ป่วยต้องเสียชีวิตทุกรายเป็นผลมาจากอาการสมองและไขสันหลังอักเสบ ผู้ป่วยจะมีไข้ปวดเมื่อยตามเนื้อตัว คันบริเวณรอยแผลที่ถูกสัตว์กัดต่อมาจะหงุดหงิดตื่นเต้น ไวต่อสิ่งเร้า (แสง เสียง ลม) ม่านตาขยาย น้ำลายไหลมาก กล้ามเนื้อคอกระตุกเกร็งขณะที่ผู้ป่วยพยายามกลืนอาหาร หรือสำลักเวลาดื่มน้ำ ทำให้เกิดอาการ “กลืนน้ำ” เพื่อคลั่ง สลับกับอาการสงบ ชัก ระยะเวลาที่ผู้ป่วยจะเกิดอาการอัมพาต โดยแขนขาอ่อนแรงป่วยอยู่ประมาณ ๒ - ๔ วัน และเสียชีวิตเนื่องจากอัมพาตของกล้ามเนื้อระบบทางเดินหายใจ

สาเหตุของโรค

เกิดจากเชื้อไวรัส rabies เป็น Rhabdovirus ใน genus “Lyssa virus” ซึ่งไวรัสทุกตัวใน genus นี้มี antigenicity ที่คล้ายคลึงกัน แต่จากการทดสอบด้วย monoclonal antibody พบว่าไวรัสแต่ละตัวมี nucleocapsid และรูปแบบของ surface protein ที่อาจแตกต่างกันในสัตว์แต่ละชนิดหรือในแต่ละภูมิภาคของโลก มีรายงานว่าเชื้อไวรัสที่คล้ายกับไวรัสพิษสุนัขบ้า ซึ่งพบในทวีปแอฟริกา (เชื้อไวรัส Mokola และ Duvenhage) และในทวีปยุโรป (เชื้อไวรัส Duvenhage) ทำให้เกิดอาการเจ็บป่วยคล้ายโรคพิษสุนัขบ้า ซึ่งในบางครั้งเมื่อตรวจด้วย FA test จะให้ผลบวกด้วยเช่นกัน แต่โรคเหล่านี้พบไม่บ่อยนัก

การระบาดของโรค

การระบาดของโรคส่วนใหญ่อยู่ในประเทศด้อยพัฒนา หรือกำลังพัฒนา คาดว่ามีผู้เสียชีวิตปีละกว่า ๕๕,๐๐๐ คน ในประเทศไทยผู้เสียชีวิตมีแนวโน้มลดลงตามลำดับจาก ๓๗๐ คน ในปี พ.ศ. ๒๕๒๓ เป็น ๓๐ คน ในปี พ.ศ. ๒๕๔๕ และ ๘ คน ในปี ๒๕๕๔ พบมากในภาคกลาง โรคพิษสุนัขบ้า

ในทวีปเอเชียมักมีสุนัขเป็นสัตว์นำโรคที่สำคัญ ปัจจุบันในทวีปยุโรปยังมีปัญหาในสัตว์ป่า เช่น สุนัขจิ้งจอก ซึ่งหลังจากมีการใช้วัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าชนิดกิน (oral rabies vaccine) ทำให้อุบัติการณ์ของโรคลดลงไปมากโดยเฉพาะสวีเดนและนอร์เวย์สามารถกำจัดโรคไปได้ในปี ค.ศ. ๑๙๖๘ แต่ยังมีรายงานโรคนี้ในคังคาวในประเทศเดนมาร์ค เนเธอร์แลนด์ และเยอรมันตะวันตก ส่วนในสหรัฐอเมริกาและแคนาดายังมีปัญหาโรคนี้ในสัตว์ป่า เช่น สกั้งค์ แรคคูน และคังคาว

สัตว์นำโรค

สัตว์นำโรค เป็นในสัตว์เลือดอุ่นโดยเฉพาะอย่างยิ่งสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมทุกชนิด ทั้งสัตว์เลี้ยงและสัตว์ป่า เช่นสุนัข แมว สุนัขจิ้งจอก สุนัขป่า สกั้งค์ แรคคูน พังพอน และสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมอื่นๆ ในประเทศเม็กซิโก อเมริกากลาง และอเมริกาใต้มีคังคาวคุดเลือด คังคาวกินผลไม้และคังคาวกินแมลงเป็นสัตว์นำโรค ในประเทศกำลังพัฒนา สุนัขเป็นแหล่งรังโรคที่สำคัญ กระจาย กระจาย หนูแร็ท และหนูไมซ์ อาจติดเชื้อได้แต่พบไม่บ่อยนัก ในประเทศไทยสุนัขเป็นสัตว์นำโรคหลัก รองลงมาเป็นแมว

วิธีการติดต่อของโรค

เชื้อไวรัสออกมากับน้ำลายสัตว์ที่ติดเชื้อ ส่วนใหญ่จะเข้าสู่ร่างกายทางบาดแผลที่สัตว์กัดหรือข่วน บางครั้งพบว่าเชื้อสามารถเข้าทางบาดแผลตามผิวหนังที่ยังไม่หาย หรือเข้าทางเยื่อตา ปาก จมูกที่ไม่มีแผลหรือรอยฉีกขาดได้ การติดต่อจากคนถึงคน ตามทฤษฎีแล้วสามารถเกิดได้เนื่องจากการพบเชื้อ virus น้ำลายและสารคัดหลั่งของผู้ป่วย การติดต่อจากคนสู่คนในธรรมชาติยังไม่เคยมีรายงานยืนยันที่แน่ชัด นอกจากโดยการกระทำของแพทย์จากการปลูกถ่ายอวัยวะต่างๆ เช่น กระจกตา ปอด ตับ ไต จากผู้ที่เสียชีวิตด้วยโรคพิษสุนัขบ้า ซึ่งเคยพบติดจากการปลูกถ่ายกระจกตาในประเทศไทย ๒ ราย และการปลูกถ่ายอวัยวะอื่นๆ ในอีกหลายประเทศ การติดต่อโดยการหายใจโอกาสพบน้อยมากต้องมีไวรัสเข้มข้นในบรรยากาศจึงจะติดต่อกันได้ ซึ่งมีรายงานการติดต่อทางระบบทางเดินหายใจในถ้าคังคาวและมีรายงานการติดเชื้อในห้องปฏิบัติการในประเทศฝรั่งเศสขณะเตรียมการผลิตวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า เป็นอุบัติเหตุทำให้เชื้อไวรัสกระจายจากเครื่อง centrifuge สู่อากาศในห้องปฏิบัติการ ซึ่งผู้ทำงานไม่ได้ใช้มาตรการป้องกันที่ดีพอ มีรายงานการติดโรคจากคังคาวคุดเลือดส่วนใหญ่พบในลาตินอเมริกา สำหรับในสหรัฐอเมริกามีรายงานการติดโรคมานานและสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม โดยคังคาวกินแมลงแต่พบได้น้อย

ระยะติดต่อของโรค

สุนัขและแมวอาจแพร่เชื้อได้ ๑ - ๗ วัน ก่อนเริ่มแสดงอาการป่วย (พบน้อยมากที่จะเร็วกว่า ๓ วัน) และตลอดเวลาที่สัตว์ป่วย อย่างไรก็ตามตั้งแต่มีเชื้อไวรัสในน้ำลายจนถึงตาย รวมแล้วจะไม่เกิน ๑๐ วัน ในสัตว์ป่า เช่น คังคาว และสกั้งค์ มีรายงานการปล่อยเชื้อในน้ำลายได้เร็วถึง ๘ - ๑๘ วัน ก่อนแสดงอาการ

สถานการณ์โรคพิษสุนัขบ้าของประเทศไทยในปัจจุบัน

กรมควบคุมโรคเตือนประชาชนหากถูกสัตว์ที่เลี้ยงไว้หรือสัตว์นอกบ้านกัดหรือข่วนเพียงเล็กน้อยแม้ไม่มีเลือดออกก็ตาม ควรรีบไปปรึกษาแพทย์โดยเร็ว หลังพบผู้เสียชีวิตรายที่ ๙ (พฤษภาคม ๒๕๖๑) จากโรคพิษสุนัขบ้า เป็นหญิงสูงวัยจากจังหวัดยโสธรถูกข่วน แต่ชะล่าใจไม่เข้ารับการฉีดวัคซีนป้องกันโรค กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข เผยแพร่ข้อมูลถึงสถานการณ์โรคพิษสุนัขบ้ายังคงต้องเฝ้าระวังและติดตามอย่างต่อเนื่อง ที่ผ่านมามีการควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าในสัตว์เลี้ยงได้แก่ สุนัข แมว และโค ได้มีการฉีดวัคซีนไปแล้วและยังคงดำเนินการอย่างต่อเนื่อง แต่ยังคงพบผู้เสียชีวิตจากโรคพิษสุนัขบ้าเป็นรายที่ ๙ ยอดผู้เสียชีวิตจากโรคพิษสุนัขบ้าตั้งแต่ มกราคม - พฤษภาคม ๒๕๖๑ รวมแล้ว ๙ ราย

จาก ๙ จังหวัด ได้แก่ สุรินทร์ สงขลา ตรัง นครราชสีมา บุรีรัมย์ ประจวบคีรีขันธ์ พัทลุง หนองคาย และยโสธร จังหวัดที่มีรายงานหัวสัตว์ในผลบวกมากที่สุด คือ สุรินทร์ (๑๒๑ หัว) ร้อยเอ็ด (๙๓ หัว) สงขลา (๖๔ หัว) นครราชสีมา (๖๒ หัว) และยโสธร (๓๕ หัว) ผลการสำรวจความคิดเห็น หรือ DDC poll เมื่อเดือนมีนาคม ๒๕๖๑ พบว่า ร้อยละ ๕๑.๓ ของกลุ่มตัวอย่าง เมื่อถูกสุนัขแมวกัดหรือข่วน จะไม่ทำอะไรและไม่ไปพบแพทย์ ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวทำให้มีความเสี่ยงต่อการเสียชีวิตสูงมากขึ้น

กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข ขอให้ประชาชนป้องกันอย่าให้ถูกสุนัขกัด ข่วน โดยยึดหลัก “คาถา ๕ ย.” ได้แก่ ๑. อย่าเหยียบ บริเวณลำตัว ขา หรือหางของสัตว์ ๒. อย่าแหยก สัตว์ที่กำลังกัดกัน ๓. อย่าแหย่ สัตว์เพราะอาจโดนข่วนหรือกัดได้ ๔. อย่าหยิบ อาหารขณะสัตว์กำลังกิน ๕. อย่ายุ่งกับสัตว์ที่ไม่รู้จักคุ้นเคย ซึ่งจะช่วยลดความเสี่ยงและไม่ให้มีผู้เสียชีวิตจากโรคพิษสุนัขบ้า หากมีข้อสงสัยสามารถสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมได้ที่ สายด่วนกรมควบคุมโรค โทร. ๑๔๒๒

ขณะเดียวกันกรมปศุสัตว์ได้รายงานความก้าวหน้าในการควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า ประจำปี พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๑ ว่ามีการฉีดวัคซีนให้แก่สุนัขและแมวเป็นการร่วมมือกันระหว่างกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นและกรมปศุสัตว์ ตั้งเป้าหมายไว้ ๘.๒๔ ล้านตัว โดยการฉีดวัคซีนรอบจุดเกิดโรคในรัศมี ๕ กิโลเมตร ได้ ๑๐๐ % แล้ว และคาดว่าจะเมื่อถึงสิ้นปีจะได้ตามเป้าหมาย การผ่าตัดทำหมันมีเป้าหมาย ๓๐๐,๐๐๐ ตัว ส่วนการประกาศเขตโรคระบาดสัตว์ในช่วงมกราคม - พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ มีการประกาศเขตโรคระบาดชั่วคราว (ระยะเวลา ๓๐ วัน) จำนวน ๕๐ จังหวัด ปัจจุบันคงเหลือ ๓๑ จังหวัด โดยกรมปศุสัตว์มีความจำเป็นในการประกาศเขตโรคระบาด เพื่อสามารถกำหนดพื้นที่ควบคุมในระยะ ๕ กิโลเมตรรอบจุดเกิดโรค ทำให้สามารถระบุชนิดสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมที่ต้องควบคุมได้ทุกชนิด ห้ามเคลื่อนย้ายสัตว์หรือซากสัตว์ตามประกาศ เว้นแต่ได้รับอนุญาต และสัตวแพทย์สามารถสั่งดำเนินการกับสัตว์ป่วยหรือสงสัยว่าป่วยหรือสงสัยว่าเป็นพาหะ ของโรคระบาดได้ทันที

การป้องกันและเฝ้าระวังโรคพิษสุนัขบ้า

ปัจจุบันโรคพิษสุนัขบ้าสามารถป้องกันได้ด้วยการฉีดวัคซีนทั้งในคนและในสัตว์ ตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติโรคพิษสุนัขบ้า พ.ศ.๒๕๓๕ กำหนดให้เจ้าของสัตว์จะต้องนำสัตว์ควบคุม โดยเฉพาะสุนัขและแมว อายุระหว่าง ๒ - ๔ เดือน ไปรับการฉีดวัคซีนโรคพิษสุนัขบ้าตามกำหนดทุกปี ผู้ฝ่าฝืนต้องระวางโทษปรับไม่เกิน ๒๐๐ บาท

เมื่อสัตว์ได้รับวัคซีนโรคพิษสุนัขบ้าแล้ว สัตวแพทย์จะออกใบรับรองการฉีดวัคซีนให้พร้อม กับเครื่องหมายประจำตัว เจ้าของสัตว์จะต้องเก็บใบรับรองการฉีดวัคซีนไว้ และนำเครื่องหมายที่ติดไว้กับ สัตว์ ถ้าผู้ใดใช้เครื่องหมายปลอมหรือเครื่องหมายรับรองการฉีดวัคซีนอันเป็นเท็จถือว่ามีความผิด ต้องระวางโทษปรับไม่เกิน ๑ เดือน หรือปรับไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

เมื่อเจ้าของสัตว์พบว่าสัตว์แสดงอาการป่วยคล้ายคลึงกับโรคพิษสุนัขบ้า ให้แจ้งเหตุต่อ สัตวแพทย์หรือเจ้าพนักงานท้องถิ่น หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ในท้องถิ่นภายใน ๒๔ ชั่วโมง ถ้าเจ้าของสัตว์ไม่แจ้งเหตุถือว่ามีความผิด ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน ๓ เดือน หรือปรับไม่เกิน ๓,๐๐๐ บาท หรือทั้งจำ ทั้งปรับ

สัตวแพทย์มีอำนาจสั่งให้เจ้าของสัตว์กักสัตว์ ที่สงสัยว่าเป็นโรคพิษสุนัขบ้าไว้ดูอาการเป็น เวลา ๑๕ วัน หรือสั่งให้เจ้าของสัตว์เฝ้าดูอาการสัตว์เป็นเวลา ๖ เดือน ผู้ใดฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกไม่ เกิน ๓ เดือน หรือปรับไม่เกิน ๓,๐๐๐ บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และในระหว่างนั้นห้ามจำหน่าย จ่าย โอน สัตว์ควบคุมให้แก่ผู้อื่น ผู้ใดฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน ๑ เดือน หรือปรับไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาท

หรือทั้งจำทั้งปรับ และเมื่อปรากฏว่าสัตว์ควบคุมนั้นได้ป่วยตาย หรือสูญหายระหว่างการเฝ้าดูอาการ จะต้องแจ้งต่อเจ้าพนักงานท้องถิ่น หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ภายใน ๒๔ ชั่วโมง

บุคคลทั่วไปหรือผู้ที่มีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อโรคพิษสุนัขบ้า เช่น สัตวแพทย์ สัตวบาล เจ้าหน้าที่ห้องปฏิบัติการ รวมถึงคนงานสวนสัตว์ คนงานโรงฆ่าสัตว์ คนงานฟาร์ม คนเลี้ยงสัตว์ นักเดินทาง นักสำรวจ ฯลฯ ซึ่งบุคคลเหล่านี้ถือว่ามีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อ ดังนั้นเพื่อเป็นการป้องกันการติดเชื้อโรคพิษสุนัขบ้า สามารถขอรับบริการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าแบบล่วงหน้าได้จากสถานพยาบาลทั่วประเทศ ทั้งนี้จะต้องได้รับความเห็นชอบจากแพทย์ก่อนทุกครั้ง (ชุมพล ต่อบุญ, ๒๕๕๕, น. ๑๙๘)

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมการระบาดของโรคพิษสุนัขบ้า

การที่จะทำให้ประเทศไทยปลอดจากโรคพิษสุนัขบ้าภายในปี พ.ศ.๒๕๖๓ ตามที่องค์การอนามัยโลก (WHO) และองค์การควบคุมโรคระบาดสัตว์ระหว่างประเทศ (OIE) กำหนด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการระบาดของโรคพิษสุนัขบ้า ได้แก่ กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ต้องบังคับใช้กฎหมายและข้อบัญญัติท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงหรือการปล่อยสัตว์ ซึ่งจะเป็นรากฐานที่สำคัญต่อการควบคุมและวางแผนการควบคุมกำจัดโรค รวมถึงการควบคุมจำนวนสุนัขในที่สาธารณะ และเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการผลักดันให้ยุทธศาสตร์การควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าของประเทศไทยประสบความสำเร็จตามระยะเวลาที่ได้มุ่งหวังไว้ดังต่อไปนี้

๑. การฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า

พระราชบัญญัติโรคพิษสุนัขบ้า พ.ศ. ๒๕๓๕

มาตรา ๕ เจ้าของสุนัขต้องจัดการให้สุนัขรับการฉีดวัคซีนครั้งแรกเมื่ออายุ ๒ - ๔ เดือน และครั้งต่อไปตาม ที่กำหนดในใบรับรองการฉีดวัคซีน

อัตราค่าธรรมเนียม การฉีดวัคซีน ตัวละ ๔๐ บาท เครื่องหมายประจำตัวสัตว์ตามมาตรา ๖ หรือมาตรา ๗ อันละ ๑๐ บาท ใบรับรองการฉีดวัคซีนตามมาตรา ๖ หรือมาตรา ๗ ฉบับละ ๑๐ บาท

มาตรา ๖ เมื่อสัตว์ได้รับการฉีดวัคซีนแล้ว ต้องติดเครื่องหมายประจำตัวสัตว์ที่ตัวสัตว์ให้เห็นชัดเจนและเก็บใบรับรองการฉีดวัคซีนไว้ หากชำรุดหรือสูญหายให้แจ้งต่อสัตวแพทย์เพื่อขอรับเครื่องหมายหรือใบรับรองดังกล่าวแทนของเดิม

มาตรา ๒๑ ผู้ฝ่าฝืนมาตรา ๕ และ ๖ มีความผิดระวางโทษปรับไม่เกิน ๒๐๐ บาท

การขอความร่วมมือจาก องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

เจ้าหน้าที่องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นช่วยตรวจตราและแจ้งเบาะแสผู้กระทำความผิดแก่เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์

๒. การควบคุมไม่ให้มีสุนัขจรจัดในที่สาธารณะ

พระราชบัญญัติโรคพิษสุนัขบ้า พ.ศ. ๒๕๓๕

มาตรา ๙ เจ้าของต้องไม่ปล่อยสัตว์ออกมาในที่สาธารณะโดยเฉพาะสัตว์ที่ไม่มีเครื่องหมายประจำตัว จะถูกเจ้าพนักงานท้องถิ่นจับสัตว์กักขัง ๕ วัน ถ้าไม่มีผู้ปรับจะถูกทำลาย

พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕

มาตรา ๒๙ ท้องถิ่นสามารถกำหนดส่วนหนึ่งส่วนใดหรือทั้งหมดของพื้นที่เป็นเขตควบคุมการเลี้ยงหรือปล่อยสัตว์ อาจกำหนดเป็นเขตห้ามเลี้ยงหรือปล่อยสัตว์บางชนิดหรือบางประเภทโดยเด็ดขาดหรือไม่เกินจำนวนที่กำหนด

มาตรา ๓๐ เจ้าพนักงานท้องถิ่นพบสัตว์โดยไม่ปรากฏเจ้าของในที่สาธารณะอันเป็นการฝ่าฝืนมาตรา ๒๙ เจ้าพนักงานท้องถิ่นมีอำนาจกักสัตว์อย่างน้อย ๓๐ วัน เพื่อรอผู้มารับ หากไม่มีผู้มารับ เจ้าพนักงานท้องถิ่นสามารถขายทอดตลาดหรือทำลายได้ตามสมควร

มาตรา ๓๑ ผู้ฝ่าฝืนมาตรา ๒๙ และ ๓๐ ต้องระวางโทษปรับไม่เกิน ๕,๐๐๐ บาท

การขอความร่วมมือจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถกำหนดให้ทุกพื้นที่เป็นพื้นที่ที่ปลอดสุนัขจรจัดและหากพบเห็นสุนัขจรจัดก็สามารถเข้าจับเพื่อกักขัง เพื่อรอผู้มารับ หรือขายทอดตลาดหรือทำลายได้ตามสมควร และสามารถดำเนินการกับผู้ปล่อยหรือเลี้ยงสุนัขในที่สาธารณะอีกด้วย

๓. การขึ้นทะเบียนสุนัขและการเฝ้าระวังการเคลื่อนย้ายสุนัขเข้าออกในพื้นที่

พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. ๒๕๕๘

มาตรา ๒๐ ในกรณีที่สัตวแพทย์เห็นว่าโรคระบาดที่ตรวจพบในท้องที่ที่รับผิดชอบจะระบาดออกไป หรือท้องที่อื่นที่ติดต่อกับท้องที่นั้นจะระบาดเข้ามา และท้องที่ที่รับผิดชอบนั้นยังไม่มีประกาศให้เป็นเขตโรคระบาด หรือเขตเฝ้าระวังโรคระบาดตามมาตรา ๒๑ ให้สัตวแพทย์มีอำนาจประกาศกำหนดเขตโรคระบาดชั่วคราวในท้องที่ที่รับผิดชอบมีรัศมีไม่เกิน ๕ กิโลเมตรจากที่ที่ตรวจพบโรคระบาดนั้น และให้ระบุนิดของสัตว์และโรคระบาด รวมทั้งสัตว์และซากสัตว์ที่ห้ามเคลื่อนย้ายไว้ในประกาศด้วย ประกาศตามวรรคหนึ่ง ให้ใช้บังคับได้ ๓๐ วัน นับแต่วันประกาศและให้ปิดไว้ ณ สำนักงานเขต ที่ว่าการอำเภอ ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบล สำนักงานเทศบาล ที่ทำการกำนัน ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน และที่ชุมนุมชนภายในท้องที่นั้น

พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕

มาตรา ๒๙ ท้องถิ่นสามารถกำหนดส่วนหนึ่งส่วนใดหรือทั้งหมดของพื้นที่เป็นเขตควบคุมการเลี้ยงหรือปล่อยสัตว์อาจกำหนดเป็นเขตห้ามเลี้ยงหรือปล่อยสัตว์บางชนิดหรือบางประเภทโดยเด็ดขาดหรือไม่เกินจำนวนที่กำหนด

การขอความร่วมมือจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

เนื่องจากการขึ้นทะเบียนสุนัขเป็นวิธีการที่กำหนดจำนวนสุนัขที่ดีที่สุด ดังนั้นจึงขอความร่วมมือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดำเนินการขึ้นทะเบียนสุนัข ซึ่งเมื่อมีการขึ้นทะเบียนแล้วก็สามารถที่จะดำเนินการเฝ้าระวังการเคลื่อนย้ายสุนัขเข้าออกในพื้นที่ได้โดยมีขั้นตอนดังนี้

๑) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นออกข้อบัญญัติท้องถิ่นเกี่ยวกับการเลี้ยงหรือการปล่อยสัตว์ที่มีการบรรจุเรื่องการขึ้น/จดทะเบียนสุนัข

๒) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นออกระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่ง หรือประกาศ เรื่องวิธีและขั้นตอนขึ้น/จดทะเบียน โดยอาศัยอำนาจตามข้อบัญญัติท้องถิ่นเกี่ยวกับการเลี้ยงหรือการปล่อยสัตว์

๔. ตัวอย่างข้อบัญญัติท้องถิ่นเกี่ยวกับการควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า

ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เรื่อง การควบคุมการเลี้ยงหรือปล่อยสุนัข พ.ศ. ๒๕๕๘

เป็นกฎหมายท้องถิ่นที่บังคับใช้ในท้องที่กรุงเทพมหานครเกี่ยวข้องกับการเลี้ยงหรือการปล่อยสุนัข มีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

“สุนัขควบคุมพิเศษ” หมายความว่า

(๑) สุนัขสายพันธุ์ที่ดุร้าย เช่น พิทบูลเทอเรีย บูลเทอเรีย สเตฟฟอร์ดเชอร์บูลเทอเรีย รอทไวเลอร์ และฟิลาบราซิลเรียโร เป็นต้น

(๒) สุนัขที่มีประวัติทำร้ายคน หรือพยายามทำร้ายคน

ข้อ ๑๖ ในการเลี้ยงสุนัข เจ้าของสุนัขต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ ดังนี้

(๑) จัดสถานที่เลี้ยงตามความเหมาะสมของสุนัข โดยมีขนาดเพียงพอแก่การดำรงชีวิตของสุนัข มีแสงสว่างและการระบายอากาศที่เพียงพอ มีระบบการระบายน้ำและกำจัดสิ่งปฏิกูลให้ถูกสุขลักษณะ กรณีเป็นสุนัขควบคุมพิเศษจะต้องเลี้ยงในสถานที่ หรือกรงที่สุนัขไม่สามารถเข้าถึงบุคคลภายนอก และมีป้ายเตือนให้ระมัดระวังโดยสังเกตได้อย่างชัดเจน

(๒) ควบคุมสุนัขมิให้ออกนอกสถานที่เลี้ยงโดยปราศจากการควบคุม

(๓) ควบคุมดูแลสุนัขมิให้ก่อเหตุเดือดร้อนรำคาญ เช่น ก่อให้เกิดเสียงดังติดต่อกันเป็นระยะเวลานาน ๆ เป็นต้น

(๔) รักษาสถานที่เลี้ยงสุนัขให้สะอาดอยู่เสมอ จัดเก็บสิ่งปฏิกูลให้ถูกสุขลักษณะเป็นประจำไม่ปล่อยให้เป็นที่สะสมหมักหมมจนเกิดกลิ่นเหม็นรบกวนผู้ที่อยู่บริเวณใกล้เคียง

(๕) ต้องรับผิดชอบต่อความเป็นอยู่ของสุนัข เช่น เรื่องอาหาร ความสะอาด เป็นต้น ถ้าเจ้าของสุนัขไม่สามารถเลี้ยงดูสุนัขได้เป็นการชั่วคราว จะต้องจัดให้มีผู้ดูแลความเป็นอยู่ของสุนัขให้เป็นปกติสุข

ข้อ ๑๗ ห้ามมิให้ผู้ใดเลี้ยงสุนัขในที่หรือทางสาธารณะ หรือในที่ของบุคคลอื่นโดยปราศจากความยินยอม

ข้อ ๒๐ ผู้ใดนำสุนัขออกนอกสถานที่เลี้ยง ต้องปฏิบัติดังต่อไปนี้

(๑) พกบัตรประจำตัวสุนัขและต้องแสดงบัตรประจำตัวสุนัขเมื่อเจ้าพนักงานท้องถิ่นเจ้าพนักงานสาธารณสุข หรือพนักงานเจ้าหน้าที่เรียกตรวจ

(๒) ผูกสายลากจูงสุนัขที่แข็งแรงและจับสายลากจูงตลอดเวลา ในกรณีที่เป็นสุนัขควบคุมพิเศษต้องใส่อุปกรณ์ครอบปากและจับสายลากจูงห่างจากตัวสุนัขไม่เกินห้าสิบเซนติเมตรตลอดเวลา

ข้อ ๒๑ ห้ามบุคคลอายุต่ำกว่าสิบห้าปี หรือเกินกว่าหกสิบห้าปี นำสุนัขควบคุมพิเศษออกนอกสถานที่เลี้ยง เว้นแต่จะอยู่ในกรง ที่ขัง หรือเครื่องควบคุมอื่น ที่มีน้คงแข็งแรง เพียงพอที่จะป้องกันสุนัขมิให้เข้าถึงบุคคลภายนอก

บทบาทของสภานิติบัญญัติแห่งชาติกับการแก้ปัญหาโรคพิษสุนัขบ้า

การประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ในวันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๑ ได้มีการพิจารณากระทู้ถามนายกรัฐมนตรี เรื่อง “การจัดการวัคซีนพิษสุนัขบ้า” ซึ่งนายวัลลภ ตังคณานุรักษ์ เป็นผู้ตั้งกระทู้ถาม เนื่องจากต้องการทราบว่าภาครัฐได้มีการวางแผนบริหารจัดการเกี่ยวกับวัคซีนพิษสุนัขบ้าให้มีคุณภาพมาตรฐานและเพียงพอเพื่อรับสถานการณ์โรคพิษสุนัขบ้าที่มีแนวโน้มกลับมาแพร่ระบาดมากขึ้นในอนาคตอย่างไร การที่กรมปศุสัตว์กำหนดให้จัดซื้อวัคซีนเฉพาะบริษัทที่กำหนดไว้เป็นเพราะเหตุใด และภาครัฐมีนโยบายหรือแนวทางในการส่งเสริมให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีศักยภาพดำเนินการผลิตวัคซีนโรคพิษสุนัขบ้าให้มีคุณภาพมาตรฐานที่กำหนดแทนการนำเข้าจากบริษัทในต่างประเทศหรือไม่

นายลักษณะ วจนานวัช รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นผู้ตอบกระทู้ถามแทนชี้แจงว่า การแพร่ระบาดของโรคพิษสุนัขบ้าเกิดขึ้นในปี ๒๕๓๕ และได้ดำเนินการปราบปรามอย่างต่อเนื่องทำให้การแพร่ระบาดลดลง แต่ได้กลับมาแพร่ระบาดอีกครั้งในปี ๒๕๕๙ - ๒๕๖๐ รัฐบาลได้จัดทำยุทธศาสตร์ “สัตว์ปลอดโรค คนปลอดภัยจากพิษสุนัขบ้า” ปี ๒๕๖๐ - ๒๕๖๓ ขึ้น เพื่อกำหนดการจัดการแพร่ระบาดของโรคพิษสุนัขบ้าให้หมดไป และเป็นไปตามเป้าหมายที่ไทยร่วมกับองค์การอนามัยโลก บูรณาการเพื่อกำจัดโรคพิษสุนัขบ้าให้หมดไปภายในปี ๒๕๖๓ ส่วนการดำเนินการเชิงรุกในปี

ได้จัดซื้อวัคซีน ๑ ล้านโดส เพื่อฉีดให้กับสุนัขให้ครอบคลุมเป้าหมายทั่วประเทศ การมอบหมายให้กรมปศุสัตว์จัดทำโครงการติดตามประเมินภูมิคุ้มกันโรคพิษสุนัขบ้า โดยเก็บตัวอย่างวัคซีนที่ฉีดในสุนัขให้ครอบคลุมทั่วประเทศมาตรวจสอบ ซึ่งพบว่าสุนัขที่ได้รับวัคซีนมีภูมิคุ้มกันตามมาตรฐานสากล ส่วนข้อกังวลวัคซีนจะไม่เพียงพอ นั้นยืนยันว่าเพียงพอแน่นอน รวมทั้งเชื่อว่าจะสามารถลดปริมาณการแพร่ระบาดของโรคพิษสุนัขบ้าให้หมดไปได้ตามเป้าหมายที่วางไว้ และยังสามารถมอบหมายให้กรมปศุสัตว์ศึกษาความเป็นไปได้ในการผลิตวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า โดยมีกรอบดำเนินงาน ๒ แนวทาง คือ เข้าไปร่วมกับสถาบันที่มีการดำเนินการอยู่แล้ว และอีกแนวทางคือจากบริษัทที่ปรึกษาเพื่อศึกษาความเป็นไปได้ โดยเปรียบเทียบผลการศึกษาเสนอภายในเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๖๑ เพื่อกำหนดเป็นนโยบายดำเนินการต่อไป

สรุป

โรคพิษสุนัขบ้าเป็นโรคที่เมื่อเป็นแล้วไม่สามารถรักษาให้หายได้ ผู้ติดเชื้อจะเสียชีวิตทุกราย แต่โรคนี้สามารถป้องกันได้ โดยการร่วมมือและใส่ใจของประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แม้ว่าสถานการณ์การระบาดของโรคในประเทศไทยจะไม่รุนแรงเท่าไต้หวันและมีแนวโน้มที่จะลดลงเรื่อยๆ แต่ก็ไม่ควรนิ่งนอนใจเมื่อถูกสุนัข แมว หรือสัตว์เลื้อยคุดอื่นๆ กัดหรือข่วน ทั้งที่เป็นสัตว์เลี้ยงของตนเองหรือสัตว์จรจัด ต้องรีบทำความสะอาดแผลและปรึกษาแพทย์ ผู้ใดมีสัตว์เลี้ยงหรือสัตว์ที่ครอบครองให้อาหารอยู่ ต้องนำสัตว์ไปฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าเป็นประจำทุกปี หากฝ่าฝืนมีโทษปรับ กฎหมายที่นำมาบังคับใช้เพื่อควบคุมป้องกันการระบาดของโรคพิษสุนัขบ้า ได้แก่ พระราชบัญญัติโรคพิษสุนัขบ้า พ.ศ. ๒๕๓๕ พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕ พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. ๒๕๕๘ และข้อบัญญัติท้องถิ่นทั่วประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการร่วมมือขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนับว่ามีความสำคัญมากในการควบคุมการระบาดของโรค เพราะมีพื้นที่ดูแลรับผิดชอบและจำนวนสัตว์ที่ติดเชื่อเป็นจำนวนมาก กรมควบคุมโรค กรมปศุสัตว์ และกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ต้องร่วมมือกันดำเนินการที่จะทำให้ประเทศไทยปลอดจากโรคพิษสุนัขบ้าภายในปี พ.ศ.๒๕๖๓ ตามที่องค์การอนามัยโลก (WHO) และองค์การควบคุมโรคระบาดสัตว์ระหว่างประเทศ (OIE) ตั้งเป้าหมายเอาไว้

บรรณานุกรม

กรมควบคุมโรค. ข้อมูลสถานการณ์โรคระบาด. สืบค้น ๗ พฤษภาคม ๒๕๖๑ จาก

<http://www.riskcomthai.org/2017/detail.php?id=37464>.

กรมควบคุมโรค. ความรู้โรคพิษสุนัขบ้า. สืบค้น ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๖๑ จาก

<http://r36.ddc.moph.go.th/r36/uploads/document/57b897c868253.pdf>.

กรมปศุสัตว์. รายงานสถานการณ์โรคพิษสุนัขบ้า. สืบค้น ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๑ จาก

http://www.dld.go.th/th/images/stories/warning/2561/256105/25610530_1rabies.pdf.

ข่าวสด. **ขู่ว่าของสัตว์เลี้ยง ต้องนำสัตว์ฉีดวัคซีนป้องกันพิษสุนัขบ้า หากละเลยเจ้าของมีโทษ.**

สืบค้น ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๖๑ จาก https://www.khaosod.co.th/breaking-news/news_841737.

ชุมพล ต่อบุญ. **กฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมและป้องกันโรคระบาดในสัตว์เลี้ยง.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

สปริงนิวส์. **สนช.จ่อตั้งกระทู้ถามนายกรัฐมนตรีก่อนการจัดการวัคซีนพิษสุนัขบ้า**

สืบค้น ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๖๑ จาก <https://www.springnews.co.th/view/250644>.

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. **พระราชบัญญัติโรคพิษสุนัขบ้า พ.ศ. ๒๕๓๕.** สืบค้น ๑๗ พฤษภาคม

๒๕๖๑ จาก http://legal.dld.go.th/web2012/news/P15/law/act_rabies2535.pdf.